

“รายอแน” ระหว่างวัฒนธรรมมุสลิมกับศาสนพิธี

อุस्ताซอับดุลอะซฮะรุ บิน ซาฟิอี (อับดุลสุโก ดินอะ)¹

“มวลดการสรรเสริญเป็นสิทธิ์ของอัล ลอฮฺ (สุบหานะฮฺวะตะอาลา) ผู้ทรงอภิบาลแห่งสากลโลกขอความจำเริญและสันติจงประสบแด่ศาสนทูตมุฮัมมัด ผู้เจริญรอยตามท่านและสุขสวัสดิ์ผู้อ่านทุกท่าน”

“รายอแน” เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวมลายูมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประเพณี แม้ไม่มีระบุในคำสอนของศาสนา ก็คือ จะถือโอกาสนี้เฉลิมฉลองกันอีกครั้ง มีการทำอาหารเลี้ยงกัน ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษที่เสียชีวิต เยี่ยมกุโบร์ (สุสาน) ทำความสะอาดกุโบร์ และอ่านอัลกุรอาน

มุสลิมมลายูที่นี้เรียกวันนี้ว่า “รายอแน”

ในปีวันรายอแน ตรงกับวันที่ 6 กันยายน เหตุที่เรียกว่า “รายอแน” มาจากภาษามลายู เพราะ “แน” แปลว่า “หก” หมายถึงการถือศีลอดเพิ่มอีก 6 วันในเดือนเชาวาลนั่นเอง และเป็นสิ่งที่พี่น้องมลายูมุสลิมปฏิบัติสืบเนื่องกันมากระทั่งถึงทุกวันนี้

สำหรับอาหารที่รับประทานกันมากในวันนี้ก็คือ “ตูปีะ” เป็นหนึ่งในเมนูอาหารประจำเทศกาลฮารีรายอ

“ตูปีะ” หรือ “ตูปัต” คือข้าวต้มใบกะพ้อ มีลักษณะคล้ายข้าวต้มมัด แต่นิยมห่อด้วยใบกะพ้อหรือใบจากเป็นรูปสามเหลี่ยม มักจะทำกันในวันก่อนรายอหนึ่งวัน โดยนำใบกะพ้อซึ่งควรใช้ยอดใบที่ยังไม่กางมาสานเป็นลูก ลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม มีสามมุม จากนั้นนำข้าวเหนียวขาวหรือข้าวเหนียวดำที่ผัดกับน้ำกะทิ น้ำตาล และเกลือ จะใส่ถั่วขาวหรือถั่วดำเพื่อความอร่อยยิ่งขึ้นก็ได้ มาห่อด้วยใบกะพ้อเป็นรูปสามเหลี่ยม แล้วนึ่งจนสุก ก็จะเป็น “ตูปีะ” ที่เหนียวนุ่มละมุนลิ้น

วิธีรับประทานจะจิ้มกับแกงหรือหีบใส่ปากเปล่า ๆ ก็ได้ เพราะอร่อยไม่แพ้กัน

¹ ฝ่ายวิชาการโครงการพัฒนาเครือข่ายตำบลสุขภาวะจังหวัดชายแดนใต้

อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยทักษิณ, ผู้ช่วยผู้จัดการโรงเรียนจริยธรรมศึกษามูลนิธิ อ.จนะ จ.สงขลา
Shukur2003@yahoo.co.uk, <http://www.oknation.net/blog/shukur>

นอกจากตูปี๊ะแล้ว รายอแนยังมีขนมจีน หรือ “ละซอ” เป็นอีกหนึ่งเมนูที่หลายบ้านชอบทำ เพราะเตรียมง่าย แค่อัดเส้นขนมจีน ปรงน้ำยาพริก น้ำยาไตปลา เคียงด้วยผักสด ก็ได้มอร่อยกันแล้ว

ที่จะขาดไม่ได้ก็คือ “ข้าวหมาก” หรือ “ตาแป” ใครไปใครมาต้องยกออกมารับแขก ยิ่งสมัยนี้มี ทั้งโรตีสาย่าย ก๋วยเตี๋ยวต่าง ๆ ขึ้นกับความชอบและความสะดวกของแต่ละบ้าน หากแต่ต้องมี “ตูปี๊ะ” เป็นเสมือนเครื่องเคียง

ทำไมมุสลิมมลายูมุสลิมชายแดนใต้จึงจัดให้มีรายอแน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีระบุในหลักศาสนาหรือ วิถีวัฒนธรรมของชาวอาหรับ หรือชุมชนมุสลิมประเทศอื่น

ครับ ผู้เขียนมีทัศนะว่านี่น่าจะเป็นอุบายหรือเป็นความชาญฉลาดของผู้รู้ในอดีตที่เป่าประสงค์ หลายประการดังนี้

๑. ต้องการให้คนในหมู่บ้านได้ถือศีลอด หกวัน หลังรอมฎอน เพราะการถือศีลอดในหกวันของ เดือนรอมฎอนนั้น ท่านศาสนทูตสนับสนุน ซึ่งท่านได้กล่าวไว้

“ผู้ใดที่ถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน แล้วเขาได้ถือศีลอดต่ออีกหกวันในเดือนเซาวาล นั้นเสมือน กับว่าเขาได้ถือศีลอดถึงหนึ่งปี” (รายงานโดยมุสลิม 1164)

เหล่าอุละมาอ์ได้ให้เหตุผลว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการทำความดีจะถูกคูณด้วยสิบ การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอนหนึ่งเดือนจะเท่ากับสิบเดือน การถือศีลอดอีกหกวันในเดือนเซาวาลจะเท่ากับหกสิบวัน หรือสองเดือนที่เหลือ ดังนั้นก็จะเป็นการถือศีลอดครบหนึ่งปีอย่างสมบูรณ์ (ดู บทอธิบายของอิมาม อันนะวะวีย์ ต่อเศาะฮ์ฮะมุสลิม 8:56)

โต๊ะครูในอดีต จึงนัดชาวบ้านทำอาหาร เพื่อขอบคุณพระเจ้าที่เขาและชุมชนโดยเฉพาะคนแก่ ๆ สามารถถือศีลอดเต็มหกวัน ซึ่งไม่ใช่ง่ายเช่นกันที่แต่ละคนจะทำได้ และ จึงเรียกวินวันนั้นว่า รายอแน เป็นคำเรียกด้านภาษา มิใช่รายอ หรือความหมายตามศาสนบัญญัติซึ่งในอิสลามมีเพียงสองวันเท่านั้น คือ อีดิลฟิตรีและอีดิลอฎฮา

โดยท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ได้กล่าวไว้

النبي صلى الله عليه وسلم المدينة، ولهم يومان يلعبون قال أنس رضي الله عنه: قدم
أبدلكم الله بهما خيراً منهما: يوم الفطر، ويوم الأضحى . النسائي فيهما، فقال: (قد

ความว่า "อัลลอฮ์ทรงเปลี่ยนสองวันนี้ (ที่พวกท่านกำลังฉลองอยู่ตามประเพณีอาหรับโบราณ) ด้วยสองวันอันประเสริฐยิ่งกว่า คือ วันอีดิลฟิตรี และวันอีดิลอฎฮา"

ซึ่งหาก มุสลิมคนใดถือว่่าวันนี้ เป็นวันหรือคำด้านศาสนบัญญัติก็จะเป็นบิดอะห์ที่หนัก และผมก็ มั่นใจว่าอุลามายอ์ในอดีตคงมีองค์ความรู้พอเพียง อุลามายอ์รุ่นหลังจะต้องอธิบายให้สังคมเข้าใจ

การสุหนุดครั้งที่ 2 ให้อ่านตัสบีฮ์ 10 ครั้ง รวมใน 1 รอกอะฮ์มีการอ่านตัสบีฮ์ 75 ครั้ง และใน 4 รอกอะฮ์ มีการอ่านทั้งหมด 300 ครั้ง

และการกล่าวตัสบีฮ์นี้ไม่มีสำนวนที่แน่นอน ใ้กล่าวว่ “ซุบฮานัลลอฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์ ว่าลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ วัลลอฮุอักบร” ก็ได้เป็นต้น ส่วนความประเสริฐของการละหมาดตัสบีฮ์นั้น คือ จะได้รับการอภัยโทษ (โทษเล็ก ๆ) ในเบื้องต้น เบื้องท้ายเก่าและใหม่, พลังพลาดและเจตนา, เล็กและใหญ่, ลับและเปิดเผย (รายงานโดยอบูดาวูด อิบน์มาญะฮ์ และอิบนุคุซัยมะฮ์) -อะฮ์ชะนั้ลกะลาม ฟิลพะตาวา วัลอะฮ์ กาม, ซัยค์ อะฎียะฮ์ ค็อกร์ เล่มที่ 9 หน้า 538-540 โดยสรุป)

ดังนั้นการละหมาดตัสบีฮ์ สามารถทำได้ทุกวัน ทุกอาทิตย์ และทุกปี แต่ประเด็นไม่ได้อยู่ที่ทำหรือไม่ ประเด็นมีอยู่ว่าส่วนใหญ่โต๊ะครูในอดีตมองว่า จะทำอะไรให้คนในชุมชนทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ของตนเองได้ทำอย่างน้อยปีละครั้ง จะเกิดน้ดให้ชาวบ้านได้ละหมาดวันน้

ประเด็นนี้ต้องแยกแยะเช่นกันถ้าการน้ดการละหมาดดังเพื่อสะดวกในการทำก็ไม่ใช่ไร แต่ไม่ใช่ เจาะจงเหมือนละหมาดที่มีหลักฐานตามศาสนบัญญัติยอมเป็นบิตอะห์หรืออย่างน้อยที่สุด เป็นการกระทำที่ไม่มีสุนนะฮ์ที่ชัดเจน ก็เข้าข่ายว่า คิลาฟุสสุนนะฮ์ คือค้่านกับสุนนะฮ์ แต่ไม่ถึงขั้นว่าทำไม่ได้หรือละหมาด ไม่เศาะฮ์

ประเด็นต่อไป คือการละหมาดตัสบีฮ์นั้นมีสุนนะฮ์ให้ละหมาดแบบญะมาอะฮ์หรือไม่? คำตอบก็ คือ ไม่มีสุนนะฮ์ให้กระทำแบบญะมาอะฮ์ (ออิานะตุฎฎออลิปีน เล่ม 1 หน้า 299) และถ้าไม่มีสุนนะฮ์ให้กระทำแบบญะมาอะฮ์แล้วไปกระทำแบบญะมาอะฮ์ละ การละหมาดจะใช้ได้หรือไม่? ในตำราอัน-นียายะฮ์ระบุว่า “ถ้าหากละหมาดแบบญะมาอะฮ์ก็ไม่ว่ามักรูฮ์ แต่เห็นต่างกันว่าจะได้ผลบุญหรือไม่? ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าได้ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่ได้ (อ้างแล้ว เล่ม 1 หน้า 284)

ในตำราอัล-มััจญมูอ์ก็ระบุว่าถ้าหากละหมาดแบบญะมาอะฮ์ก็ถือว่าการละหมาดนั้นใช้ได้ (อัล-มััจญมูอ์ 3/499) อย่างไรก็ตามการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่มีความสุนนะฮ์ให้กระทำในทำนองนี้ เรียกว่า “คิลาฟุล-เอาลา” ซึ่งหมายความว่าค้่านกับสิ่งที่ดีกว่าหรือดีที่สุด แต่ไม่ถึงมักรูฮ์ตามกฎเกณฑ์ในมัซฮับ อันน้ว่าถึงการละหมาดตัสบีฮ์แบบญะมาอะฮ์

สรุป รายอแน ไม่ใช่ อิบาติ๊ะหุซุซียะฮ์ เหมือนวันอิดทั้งสอง มันเป็น ความหมายทางด้านภาษา เท่านั้น ที่โต๊ะครูในอดีต พยายาม นำแนวคิด Islamization มาผนวกกับวัฒนธรรมชุมชน แต่ถ้รายอแน เป็นพิธีกรรม เหมือน อิดทั้งสอง ย่อมเป็น บิตอะห์ หรืออูตริกรรมอย่างแน่นอน

สุดท้ายนี้อย่าทะเลาะกัน ยังมีเรื่องพิภย์อีกมากมายที่อุลามาอ์ยังเห็นต่างในแง่วิชาการ เพียงแต่คนปฏิบัติควรรู้ในสิ่งที่เขา กำลังทำ และโต๊ะครูก็ต้องช่วยชี้แจง

ที่สำคัญที่สุดของคนทีกล่าวว่าหาว่ามันบิตอะห์ ท่านได้เยี่ยม ญาติ ไปหลุมศพพ่อแม่ ญาติสนิห์ เพื่อรำลึกความตายก็ครั้งแล้วปีน้ และถือศีลอดหกวันครบหรือยัง (ที่น้ปีทำเพราะมันเป็นสุนนะฮ์)
